

Autizmas. Ankstyvieji požymiai.

Atmintinė tėvams, pedagogams

Autizmo spektro sutrikimas, kas tai?

Autizmas priklauso įvairiapusių raidos sutrikimų grupei ir pasireiškia netolygia raida nuo ankstyvos vaikystės, socialinio bendravimo ir kalbos sutrikimais, elgesio ir interesų ypatumais.

Autizmas, Aspergerio sutrikimas bei nepatikslintas įvairiapusis raidos sutrikimas nebevertojami terminai – šiuo metu jie priskiriami Autizmo spektro sutrikimui (ASS).

Kalba nebėra diagnozės kriterijus – koncentruojamasi ties komunikacija (kalbos naudojimu siekiant socialinio bendravimo).

Lietuvoje per metus nustatoma apie 300 autizmo atvejų.

Šis skaičius kasmet tik didėja.

Lietuvoje apie šį raidos sutrikimą pradėta kalbėti tik po nepriklausomybės atgavimo.

Kodėl reikia anksti diagnozuoti?

Pradėję anksti dirbti su vaiku, galime sumažinti sutrikimo pasekmes – vaikui suteikiamos galimybės lavinti gebėjimus, kurių jis pats negalėtų išsiugdyti.

Kas jau yra žinoma?

Nėra daug įrodymų apie šį sutrikimą iki 4 mėnesių – nors kai kurie vaikai ir išsiskiria.

Kai kurie kūdikiai nenori būti laikomi ant rankų.

Kai kurie yra labai jautrūs garsams.

Dauguma yra tiesiog ramūs.

Praleidžia kai kurios motorinės raidos etapus – nešliaužioja, neropoja, daugumai – žemas raumenų tonusas.

Ankstyvieji požymiai

4-6 mėnesiai

Mažas susidomėjimas socialiniais stimulais – domisi nesocialiniais.

Suprastėjęs žvilgsnis ir domėjimasis žmonėmis – pavėluota šypsena.

Prasta imitacija – nenoras daryti ką nors paeiliui.

Per daug judrūs – bet mažai aktyvūs.

12 mėnesių

Intensyvios reakcijos į stresą.

Prisirišimas prie daiktų.

Ankstyvosios kalbos sutrikimas – nereaguoja į vardą.

Pasikartojantis žaidimas – bet pasitaiko ir tarp neturinčių ASS.

Maži vaikai šliaužioja viena kryptimi (arba nešliaužioja visai).

Pastebi (ir pakelia) mažą detalę.

14 mėnesių

Visose srityse, išskyrus vizualinę, raida pradeda atsilikti.

14-18 mėnesių

Žaidimas – pasikartojantis, sensorinis.

Komunikacija – jos nėra arba tik keli žodžiai – ne kaip komunikacijos būdas – neprašo, nerodo pirštu, tik siekia.

Nesidomi vaikais.

Nesimoko naujų dalykų.

Nežaidžia su vaikais..

Priklausomybė nuo savų daiktų.

Atlieka tą patį veiksmą.

Neatsiliepia į savo vardą.

Fiksuotas žvilgsnis į daiktą.

Nežiūri į žmogų.

Žodžiai be žvilgsnio.

Neturi gebėjimo prašyti.

Sutelktas dėmesys tik į vieną daiktą ar žaislą.

Neįdomu, kas jį stebi.

Amžius – 2 m.

Pastebimas kalbos atsilikimas – kai kurių kalba neįprasta, išsigalvoti žodžiai, įvardina tik tuos daiktus, kurie patinka, žaidimai tik sensoriniai, ankstyvoji savistimuliacija.

Amžius – 3 m.

Pykčio priepuoliai – savistimuliacija – sensorinės problemos – naujovių vengimas, akivaizdžios kalbos problemos. Nėra reprezentacinio žaidimo.

Savo elgesiu išsiskiria darželyje tarp bendraamžių.

Tipiški ženklai – ikimokyklinukai

Amžius – 4 m.

Užsisklendę, vengia bendraamžių.

Šiek tiek gerėja komunikacija.

Išauga baimės ir fobijos.

Amžius – 5 metai.

Kai kurių kalba „atsiriša“ ir tėvams palengvėja.

Visi gali prisitaikyti darželyje iki tam tikros ribos, bet jei kalbos nėra, mokymąsi apriboja rutinos.

Daugumai kalbos trūkumai sukelia stresą ir netinkamą elgesį.

Amžius 6-7 metai.

Neįprasti interesai, elgesio problemos, kai kurie dėl elgesio ir kalbos problemų atsiduria spec. mokyklose.

Kai kurie, kurie kalba, prisitaiko ankstyvosiose klasėse, tačiau dėl patiriamo streso praranda įgūdžius, kuriuos išmoko terapijos metu.

Stiprus užsisklendimas.

Dažnai tampa patyčių objektu.

Tipiniai ženklai – mokyklinukai

Gali gerai skaityti, stiprus matematikoje, rašymo ir kalbos suvokimo įgūdžiai vis dar silpni – gerai sekasi konkrečių juos dominančių interesų srityse. Nemaža dalis spec. mokyklose, kad sumažintų stresą ir baimę suklysti.

Aukštų gebėjimų atveju socialinis prisitaikymas įvairus: užsisklendę, iki tam tikros ribos toleruojami, atstumiami, tampa patyčių objektais.

Dauguma reaguoja į tai pykčiu, nerimu, regresija.

Suvokimo problemos būdingos net ir turintiems aukštus gebėjimus.

Baimė suklysti.

Tarp nekalbančių auganti įtampa net ir spec. mokyklose.

Sunkumai vis labiau akivaizdūs, sunkiai sekasi komandiniai žaidimai, kai kurie turi hobius, daugumai reikalingas psichologinis konsultavimas.

Didėjant mokykliniams reikalavimams, didėja nerimas.

Sunkiai sekasi komandiniuose žaidimuose.

Kai kurie gerai tvarkosi mokykloje, bet už jos ribų – ne.

Daugumas autizmo spektro sutrikimą turinčių vaikų:

Nepalaiko akių kontakto.

Nesugeba dalyvauti kai kurioje aplinkoje (pvz.: sporto salė, biblioteka, valgykla ir pan.)

Nesiklauso.

Nepaklūsta nurodymams.

Nesugeba pamėgdžioti ar nukopijuoti modelio.

Verčiau nori būti vienas.

Bendrauja su suaugusiais, bet ne su bendraamžiais.

Kaip vaikas bendrauja ?

Verkšlėna ar verkia.

Siekia daikto.

Rodo į daiktą.

Paduoda daiktą.

Naudoja gestus.

Rodo daikto/objekto vaizdą.

Naudoja vieną žodį.

Naudoja frazes ar sakinius.

Derina verbalinį ir neverbalinį bendravimą.

Kodėl reikalinga ankstyva intervencija?

Dirbdami anksti galime sumažinti autizmo pasekmes – suteikiame galimybes, kurių vaikas pats neturėtų.

Smegenų lankstumas mokantis tam tikrus aspektus mažėja su amžiumi.

Visi tyrimai rodo, kad geriausi rezultatai pasiekiami, kai su vaiku pradama dirbti iki 36 mėnesių.

Kuo anksčiau, tuo geriau.

Parengė Logopedė Lina Repšienė